

HORÁK MAGDA

Kirekesztetten is előítélet nélkül

Az OMIKE Művészakció

(zsidó)kérdés törvényes és tervszerű rendezésének tehát alapfeltétele, hogy igazságos helyzetet teremtsünk. Igazságos helyzetet, amely az emberek szociális aránytalanságát helyrehozza, kiküszöböli és a zsidóság befolyását a

nemzeti élet kulturális és más területén illető mértékben csökkentse. Egy ilyen rendezés, amely az ipar, kereskedelem és hitélet területén a gazdasági élet vállalkozásaiban a keresztény társadalmat az öt megillető előfeltételekhez tudja juttatni, magának a zsidóknak is érdekeit szolgálja...

(Idézet Darányi Kálmán 1938. március 5-én elhangzott győri beszédéből)

A magyar társadalom „faji” alapon történő erőszakos szétválasztásával, illetve a zsidóság háttérbe szorításával, jogegyenlőségétől való megfosztásával a korszak urai megosztották az értelmiséget, és elsekélyesítették a magyar kultúrát.

Meghirdetve a „nemzeti szellem és a keresztény erkölcs követelményeinek érvényre juttatását”, a „szociális érdekek” demagógiájával egy önző és művészetlen réteget juttattak hatalomra. Ez a kontraszelekció legnagyobb mértékben a színházi és az irodalmi életet érintette.

Az Operaházat, a Nemzeti és a Vigszínházat kivéve, magánszínházainkat 1939-től a cím- és jellegváltozások, elhalasztott produkciók, üzemi kényszerszünetek jellemezték. Sem szerző, sem darab, de közönség sem volt elegendő. A mára már jórészt feledésbe merült írók darabjaival váltották fel Szép Ernő, Molnár Ferenc, Szomory Dezső műveit. Azokat pedig, akik művészetükkel nem álltak a fasiszta ideológia szolgálatába, mint Herczeg Ferenc, Török Sándor, Zilahy Lajos stb., a szélsőjobboldali sajtó (*Magyar Út, Virradat, Nemzetőr, Új Magyarság*) támadta.

„[...] immár nincsen különbség Ady, Babits, Móricz, Kassák, Illyés avagy Zilahy, Csathó, Harsányi Zsolt és Herczeg Ferenc között – írta Kunszery Gyula, amikor Herczeg Ferenc műveiben is zsidó befolyást vél felfedezni a sajtó –, idestova indexre kerül az egész magyar irodalom, mert nem valószínű, hogy az olyan, aki csak egy kicsit is magyar és kicsit is író, ódát írjon, teszem azt, a harmadik zsidótörvényhez.”

A Nemzeti mint állami színház a napi politika függvényében, a gátlástalan sajtókampány, a Színészkamara, a szélsőséges szervezetekbe tömörülő „sértett statiszták”, „fordítók, írók, titkárok” provokációi ellenére is képes volt színvonalának megtartására. Sőt volt bátorsága olyan darabokat is bemutatni (Szántó György: *Sátoros király*, Kodolányi János: *Pogánytűz*, Kós Károly: *Országépítő* stb.), amelyek a német veszedelemre figyelmeztettek.

Hogy a közönség nem volt mindig fogékony a mon-

danivalót illetően, az nem róható fel a színháznak. Bisztray Gyula, a színházi kritikus találóan jegyezte meg: „Színházainkban a közönség kicserélődése épp annyira észrevehető, mint a többi tényező, de mi úgy látjuk, hogy közönségünk nagyobb hévvel sürgette a változásokat, mint amekkora tájékozottsággal lézeng a megüült nézőtereken.”

Noha a Nemzeti Színház akkori igazgatója, Németh Antal a színház élére 1935-ben a Gömbösi reformifjúság képviselőjeként került, éppúgy nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mint a Kamara bizalmát élvező Pünkösti Andor. Mindketten ellenállást tanúsítottak a kor követelményeivel szemben, utóbbi antifasiszta darabok bemutatásával, előbbi németellenességével, pacifizmusával. Németh Antalnak ahhoz is volt bátorsága, hogy az akkor már diszkriminált Mohácsi Jenő fordításában vigye színre *Az ember tragédiájá-t*, amely a magyar drámairodalmat volt hivatott képviselni Németországban és Svájcban.

Az Operaház helyzete a zsidótörvények végrehajtását illetően komplikáltabb volt. Például kulcsfontosságú zenekari tagok esetében Márkus László igazgató a legszigorúbb kamarai tisztogatások és a szélsőjobboldal támadásai ellenére is képes volt több üldözött művészt, alkalmazottat foglalkoztatni a német megszállásig.

Dohnányi Ernő, a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója, bár a zenei kamara felállítását még képes volt megakadályozni, 1941-ben a zsidótörvények végrehajtásának már nem tudott gátat vetni, sőt konzekvenciaképpen felmondta igazgatói állását.

A SZÁMŰZÖTTEK AKCIÓJA

1938-tól fokozatosan, de rövid idő leforgása alatt vált munkanélkülivé több száz művész, író, újságíró, festő, zenész és énekes. Az állás nélkül maradt művészek egy része – mint Ráday Imre, Básti Lajos, Gárdonyi Lajos – külföldön próbált megélhetés után nézni. Európában a helyzet azonban katasztrofális volt, több száz menekült művész harcolt színpadért. Voltak, akik nem gondolván, hogy hamarosan rájuk is ugyanazok a törvények vonatkoznak majd, mint azokra, akik nem hagyták el hitüket, abban a reményben, hogy munkájukat megtarthatják, az áttérést választották. Közülük soknak, a magyar színjátszás olyan nagyjainak, mint Törzs Jenő, Góth Sándor, Rózsahegyi Kálmán stb., Hont Ferenc működési engedélyt kért, de nem kapott.

1939 novemberében Hóman Bálint kultuszminiszter, Keresztes Fischer Ferenc belügyminiszter, majd a rendőrség is beleegyezését adta egy a berlini *Kulturbund Deutscher Juden*hez hasonló felekezeti színház létrehozásához.

Az életre hívott művészakció név szerinti „gazdája” az 1909-ben alakult OMIKE (Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület) lett, amely eredetileg is az irodalom és a művészetek népszerűsítésére, az ifjúság művészetre nevelésére jött létre.

A kényszer folytán megteremtett Művészakció lehetőségei és működése természetesen sokban különbözött a szokványos színházakétól. A darabok kiválasztása, a szerepek kiosztása korántsem bizonyult egyszerűnek, hiszen elsősorban a szereplők szociális helyzetét kellett figyelembe venni. A műsorterv elkészítésekor pedig szem előtt kellett tartani, hogy a Goldmark-terem, amelyre az engedély szólt, a zsinagóga közelében kapott helyet. Bár engedély nélkül néhány zenei előadásra sor került a Hollán utcai kultúrteremben és az Öntőház utcai zsinagógában, valamint egyes vegyes műsorú előadásokra a Bethlen téri előadóteremben is, sok mű előadásáról le kellett mondani az együttesnek, mert túlment a színpad technikai lehetőségein. A többé-kevésbé megfelelő berendezések is gátló tényezőként merültek fel. Bizonyos hatósági rendelkezések, a nagy létszámú művészgárda tette szükségessé a több műfajú műsor készítését. Mivel az előadásokat szinte zártkörűen csak a hitközség tagjai látogathatták, a bemutatott darabokat kevesse játszhatták. A jogdíjak, a kottakölcsöndíjak, ruhák, díszletek stb. költségei ezért többszörösére nőttek, miközben a Művészakció a gazdasági életből mind jobban kiszorított hittestvérek anyagi támogatására volt utalva.

SZÍNIELŐADÁSOK

A prózai műsorok összeállításában elsődleges szempont volt a filléres gondokkal küzdő írók – Szomory Dezső, Pap Károly, Szép Ernő, Csergő Hugó, Szabolcsi Lajos, Mohácsy Jenő – megszólaltatása. Fontos szempont volt az is, hogy már bevált, a Vígszínházban is nagy sikerrel játszott darabokat – *Liliom*, *Delila*, *Takács Alice* stb. – mutassanak be.

Súlyt fektettek klasszikus darabok (Shakespeare, Molière), valamint a magyar irodalom (Madách Imre, Petőfi, József Attila) bemutatására is.

A világirodalom zsidó tárgyú darabjait például Hebbel *Judit*, Racine *Eszter* című művei képviselték. Az együttesképzést szolgáló tűzték műsorra Ibsen *A vadkacsa* című drámáját.

Az ismert darabok előadásán kívül ősbemutatókat is rendeztek. Mintegy negyven magyar zsidó szerzőt szólítottak fel több alkalommal darabok írására. Ezek közül került színre például Csergő Hugó *Őszi szonáta* című színműve, melyet 1942 áprilisában mutatott be az OMIKE.

Az egyik legsikerültebb prózai előadásról Vázsonyi Endre így írt: „[...] Csodálom az illusztris szerzőt, aki hajdankor megszokott publicitása után most változatlan műgonddal, buzgalommal, féltéssel készült, hogy művét e számszerűleg roppantul limitált közönség elé bocsássa. Csodálom a szereplőket, akik pályájuknak javarészt igen becses művészi eredményeit a régi hittell és rajongással hordják erre a kis színpadra, amely – bármily állandó legyen is – lényegénél és rendeltetésénél fogva mindig csak hevenyészett asyllumnak tűnhetik. Csodálom a közönséget, amely úgy pártolja a művészetet és a művészeket, hogy mégsem a »műpártoló« jótét leereszkedésével jár az előadásokra, hanem azzal a várankozó,

OMIKE MŰVÉSZESTÉR

a Goldmark-teremben (VII., Weaselfnyit-utca 7)

A Színházi est-sorozat V. műsora

1942. május 5-én, kedden este [5]
 1942. május 9-én, szombat este 9 órakor [6]
 1942. május 12-én, kedden este [7]
 1942. május 17-én, vasárnap este [8]
 1942. május 26-án, kedden este [9]

1. Felhőkarcoló

Zenés jelenet

Írta és zenéjét szerezte Fischer Sándor

Személyek

1. munkás	— — —	Leitner György
2. munkás	— — —	Sas Imre
3. munkás	— — —	Roth Ferenc
4. munkás	— — —	Bencze Mihály

S Z Ü N E T

2. ŐSZI SZONÁTA

Számú 3 felvonásban

Írta Csergő Hugó

Rendező Beregi Oszkár

Szereposztás a tulajdonos

4

derült izgalommal, azzal a lelkes és kandi várankozással, amelynek atmoszféráját sehol másutt nem érezni, csak éppen a színházban, s amely... no: amely, egyszerűen és röviden szólván, a színházat valóban színházzá teszi. És csodálom a szerzőt, a szereplőket, a közönséget együttesen, hogy nem tévesztették el egymást a kalandos életben és ösztönösen belátták: egyik nem nélkülözheti a másikat és legcélszerűbb, ha találkoztak adnak a Goldmark-teremben. [...] Azután csend volt néhány pillanatra, s e néhány pillanat után hangzott fel a taps, olyan zajosan, egyenletesen, s úgyszólván makacsul, mintha azt óhajtott volna a publikum, hogy ismételjék meg az egész előadást, előlről kezdve, mind a három felvonást. Csupa szeretetet, csupa hála és megbecsülést, csupa megelégedettséggel volt az egész nézőtér.”

Szomory nagy sikerű műve, a *Takács Alice* 1941-ben került felújításra, és harminc alkalommal tűzték műsorra a Goldmark-teremben. (A prózai darabok átlag hat-hét alkalommal kerültek színre.)

A darab sikere nem véletlen. „A hetvenéves író éppolyan lázzal és hittell gyúrja a színészeket a »gettószínház« próbatermében, magyarázza szavainak árnyalatait, a színpadi mozgás titkait, a gesztusok súlyát, a hallgatások effektusait, mint évtizedekkel ezelőtt a Nemzetiben vagy a Vígszínházban.”

A *Képes Családi Lapok* a bemutatóról így írt: „Kedden este volt Szomory Dezső egyik legszebb írásművének, a

OMIKE MŰVÉSZESTÉK

a Goldmark-teremben (VII., Wessclényi-utca 7)

A Színházi est-sorozat V. műsorának folytatása

ŐSZI SZONÁTA

Színház 3 felvonásában
Irta Csörgő Hugó

Személyek

Thibolt mester, nagyhírű komponista	— — — — —	Beregi Oszkár
Báró Thibolt-Martin Albert bankelnök, a sógora	— — — — —	Gellért Lajos
Konrád újságíró, a mester titkára	— — — — —	Nagy György
Mímóza	— — — — —	Párdány Judit
Kümmer, az apja	— — — — —	Molnár József
Kümmerné, az anyja	— — — — —	Györi Matild
Anna, házvezetőnő	— — — — —	Vidor Ferike
Doktor	— — — — —	Adám Pál
Doktorné	— — — — —	Vécsey Ilona
Lénárt, nagy kiadványtalan főnöke	— — — — —	Juszt Gyula
Lénártné, a felesége	— — — — —	Acz Rózi
Kamilla, operatőrnő	— — — — —	Bóth Klári
Dolorosa, költőnő	— — — — —	Pártos Erzsébet
Delnár, kritikus	— — — — —	Simai Éda
Morelli, festőművész	— — — — —	dr. Szabó Dezső
Ulrik, festőművész	— — — — —	Gonda Jenő
Professzor	— — — — —	Zátony Kálmán
Riporter	— — — — —	Fekete György
Mauritius herceg	— — — — —	Brunst Péter
Theodóra hercegnő	— — — — —	Kolos Eri
Szárnycsászár	— — — — —	Mányai Lajos
Udvarhölgy	— — — — —	Szilágyi Éva
Kristóf komorányik	— — — — —	Rónai Géza

Történeti háttér, a nagyhercegi színházban, Thibolt mester lakásán
A második felvonás nyitja kőszínpal az első színpal

Párdány Judit ruhái Stark Ets színpalján (IV. Aranytér u. 3) készült

Készlete pontosság 1/10, a műsor 9-11 óráig tart

5

kat. Góliát (A párba) egyetlen mondata: „gyávák vagytok ti zsidók, gyáva az Istenetek is” elégségesnek bizonyult ahhoz, hogy Szabolcsi Lajos *Egy az Isten* főcímen színre került 3 egyfelvonásos műve (*Legenda, Az ezüst serleg, A párba*) a közönség és a kritika felháborodását váltotta ki.

Bálint Lajos *Támár* című ótestamentumi tárgyú drámája sem kapta meg a megérdemelt elismerést. Végső soron ezekben az időkben a színházlátogatók sehol sem fogadták szívesen azokat a műveket, amelyek a kor elletmondásos társadalmi, politikai problémáira emlékeztettek.

A „PESTI KABARÉ”, AZ OMIKE VIDÁM MŰSORAI

„Érdeemes volna feldolgozni az utolsó harminc év kabarétréfáinak, kupléinak, slágereinek anyagát. Riasztó képet nyernénk a maguk idejében szinte észre sem vett ízlésbeli és erkölcsi mérgezésről, mert mindez lehatol a falu fogékony lelkületéig” – állapította meg Vitéz Kolosváry-Borcsa Mihály. Milyen különös, hogy Kosztolányi másként vélekedett a pesti kabaréről: „Nekünk a német kabaréhoz nincs közünk. A berliniek akasztófa-kötelekkel enyelegnek, hullákkal játszanak, s gyémántjuk a sírok salétromja. Még a bécsi kabaré is idegen. Parfümös pikantéria és lanyha limonádé. A pesti kabaré azonban a satíra. Az a cukrozott epe, hiteltlenség és finom rosszmájúság öltött benne testet, amely minden pesti emberben benne lakozik, az az okosság teremtette meg, amely ennek a városnak egyik fontos jellemvonása. Költségzete is van. Valami törekeny, fáradt líra.”

Igaz, a két vélemény között néhány év differencia van. Szerencsére. Ezekben az időkben nem is lett volna ajánlatos hasonlókra még csak gondolni sem. Kosztolányi azonban ekkor már halott volt. A szélsőjobboldalnak pedig minden oka megvolt, hogy gyűlölje ezt a műfajt.

Az OMIKE havonta nyolc alkalommal rendezett vidám műsort. Lőrincz Miklós, Nádassy László, Nóti Károly, Vadnai László, Kellér Dezső, Karinthy Frigyes, Rejtő Jenő tréfája, bohózata került színre. Egy-egy komédiát, bohózatot vagy tréfát egyfelvonásos operett, zenés vígjáték követett. Ezekkel a nagy szereplőgárdát igénylő műsorokkal tudták megoldani sok művész foglalkoztatását.

Ugyancsak az OMIKE-re hárult – igaz, csak alkalmanként –, hogy fellépési lehetőséget biztosítson Rodolfó, Alfonso, Zoli bohóc számára is. Így került a műsorba Jazz-paródia és az Artista-revű.

Lakner bácsi gyermekszínháza is itt talált menedéket. A kis csavargó, a Janika, az Édes mostoha előadásával ki tudja, hány gyermeknek szereztek talán utoljára gyönyörű perceket.

ZENEI ÉLET

Komor Vilmost a zenei társulat vezetésével 1940-ben bízta meg a Művészakció vezetősége. Személyében lelkes szervezőt, gyakorlott és zeneileg igen képzett művészt kapott a társulat. A minden igényt kielégítő repertoár és az előadások magas színvonala jórészt az ő érdeme volt. 1940-től már Beethoven *Fidelio*, Donizetti *Lammermoori Lucia* és Halévy *A zsidónő* című operáját vitték színre, illetve mint hangversenyszerű, majd mint színpadi mű kerültek bemutatásra.

»Takáts Alice«-nak bemutató előadása, amely izgalmas és mindvégig mélyenszántó témájánál fogva kivételes hatást tett, hatalmas sikert aratott. A darab Gellért Lajos kitűnő rendezésében került előadásra. A művészeket percekig ünnepelte a közönség, amely nem tudott betelni azzal a csodálatos élménnyel, amit a szellemes párbeszéd, az események fordulatossága juttatott.

Pap Károly mindkét művének (*Batséba, Mózes*) témáját a zsidóság múltjából merítette. Mózes történelmi szerepét, jelentőségét oly sokféleképpen ábrázolták már a magyar irodalomban Berzsenyitől Kazinczyn és Madáchon át Palágyi Lajosig, Pap Károly *Mózes-e* azonban más, különös mű. Drámai költeményében nem a törvényalkotó és népét vezető Mózeset jelenítette meg, hanem az istenkereső embert szabadságvágyával. Illyés Gyula ide vonatkozó megjegyzése megrendítő: „*Látam drámáját, a Mózeset, a Goldmark-teremben, s nem értettem, de mégsem mentem oda a szerzőhöz, mert őt magát torokszorítóan értettem.*”

A *Mózes* bemutatására 1943-ban került sor. A szerzőt még abban az évben behívták munkaszolgálatra. Soha többé nem tért vissza.

1942-ben újabb két törvény bevezetésével fokozták a zsidóság amúgy is hátrányos helyzetét. A sorozatosan megalázott közönség – a kritikákat nyomom követve és a bemutatott művek előadásának számát összevetve – általában nem fogadta szívesen a zsidó tárgyú darabo-

1941-ben Leoncavallo *Bajazzók*, Offenbach *Hoffmann meséi*, Puccini *Pillangókisasszony*, Rossini *Sevillai borbély*, Verdi *Rigoletto*, *Traviata*, *Trubadúr* és Mozart *Szöktetés a szerájból* című operáját mutatták be.

1942-ben Verdi *Alarcosbál*-ját, Mozart egyfelvonásos daljátékát, a *Bastien és Bastienne*-t játszották. Emellett Lajtai-Lazarus Walter *Szerencse* című vígopera-jelene- te és Erdősi László egyfelvonásos rokokójátéka, *A francia király* ősbemutatóját is megtartották.

A *Don Pasqualé*-t (Donizetti) már Fischer Sándor fordításában élvezhette a közönség, akárcsak *A windsori víg nők*-ét (1943), melynek szövegét a munkaszolgálat- ból küldte meg a Művészakciónak.

1943-ban mutatták be D'Albert *Hegyek alján* című operáját, amelynek színpadi előadásához szükség volt némi leleményességre.

Kiemelkedő produkciónak számított a 15 képből álló *Varázsfuvola* bemutatása, melyet Mozart halálának 150. évfordulójára rendeztek meg. Az ünnepséget, emlékeztetőjéül annak, hogy a zeneköltő 35 éves korában visszaadta alkotó géniuszát a Teremtőjének, a *Trauer-Musik*-kal nyitották meg. Ribáry Géza ünnepi beszé- dében többek között ezt mondta: „Wagner megállapí- tása ma is helytálló: az operairodalom terén ezt a mes- terművet túlszárnyalni azóta sem sikerült. Áldozatos kézzel és áhítatos lélekkel fogott hozzá művészakción a mai előadás megvalósításához.

Karmester, rendező, karigazgató, magánénekesek, zenekar, énekar és műszaki személyzet, mind megih- letve a műremek magasztosságától, tudásuk és tehetsé- gük legjavát vetették latba, hogy beleéljék magukat Mo- zart szellemébe.

Mert előadásunkban minden, még énekeseink moz- dulatai, a rendezés és a scénárium is mind csak a zenét kívánják alázatosan szolgálni – a mi *Varázsfuvolánk* szerzője nem Schikaneder, hanem mindig és kizárólag csak Mozart.”

Az operaelőadások magas színvonalát bizonyítja, hogy Sergio Failoni, Tóth Aladár és Kodály Zoltán is el- látogatott a Goldmark-terembe.

A zenei előadások másik fele a hangversenyekből állt.

A hangversenyelőadások éppúgy felölelték Schubert- nak, a német dal klasszikusának műveit, mint a barokk muzsikát vagy a romantikusokat, Chopin, Liszt és a 20. század zenéjét, Bartók, Kodály, Sztravinszkij műveit. Háromszáznál több zeneművet mutattak be, de egyet- egyet ugyanabban az összetételben maximum négyszer játszottak. A megközelítően száz zeneszerző közül leggyakrabban Bach, Beethoven, Brahms és Mozart mű- ve hangzott el.

Különösen figyelemre méltó, hogy Bartók *Divertimento-jának magyarországi ősbemutatójára itt, a száműzöttek színházában került sor. Az előadásról a Magyar Nemzet emlékezett meg: „Sándor Frigyes a Goldmark-teremben tartott hétfői (1942. II. 9.) zeneka- ri estjén a kitűnően hangzó Bach-Weiner Adagio és Preludium, Mozart D-dur és a Bartók Divertimento ve- zénylésével hódolt eszményei előtt. Ezt a remek új Bar- tók művet, a tehetséges ifjú karmester, nemcsak elsőként mutatta be Magyarországon, hanem példaadó, lelkes buzgalommal rövid idő alatt immár negyedízben is megszólaltatta. Tolmácsolását színes és poetikus hang- zás, erőteljes lendület és fölényes biztosság jellemezte.”*

OMIKE MŰVÉSZESTÁK
a Goldmark-teremben (VII. Wesscheint-utca 7.)

Az Opera-sorozat I. műsora

1942. május 4-én, hétfőn este (6)

1. Mozart: *Aria a Figaro lakodalma* c. operából
Éneklő Ernster Dezső

VERDI
TRAVIATA
Opera 4 felvonásban

Valery Violetta	—	—	—	Darcos Ibolya
Flora	—	—	—	Spiegel Annie
Germonat György	—	—	—	Lendvay Andor
Germonat Alfréd	—	—	—	Fehér Pál
Orvos	—	—	—	Ernster Dezső
Bácsi Douphol	—	—	—	Bécsi Béla
Mári	—	—	—	Bencze Mihály
Gaston	—	—	—	Teszler Tibor
Annina	—	—	—	Vera Viola

Az OMIKE zenekara és énekkara
Vezényel Komor Vilmos   Rendező Várdi Tibor

Színpadi előadás   *) Először

Kezdete pontosan 1/2 8 órakor

Az előadás megkezdésekor a színházra vonatkozó szabályok

A fiatal zeneszerzői gárda egyik legtehetségesebbje, Kadosa Pál József Attila verseire kantátát szerzett *De amora fatali* címen. Vegyes karra, zenekarra és négy szólóhangra írt szerzeményét szintén a Goldmark-teremben mutatták be.

A zsidótörvények következtében sok tehetséges fiat- lalt Kodály irányított az OMIKE-be. A *Magyar Zsidók Lapj*-nak kritikusja egy zenekari hangverseny ürügyén olyan fiatal művészeket említett, akiknek nagyrésze sa- jnos soha nem váltotta, illetve nem válthatta be a hozzá- juk fűződő reményeket. Egyrészt, mert elpusztították őket, másrészt külföldre távoztak meghurcoltatásuk után. „Az OMIKE zenekara – amelyet Somogyi László vezé- nyelt nagy kultúrával és kiváló rátermettséggel – Vival- dinak a *Concerto grosso-ját*, Beethovennek az *Opus 135- ből* való *Lento-ját*, Mozartnak az *Eine kleine Nachtmusi- kát* és Csajkovszkij-nak a *Serenade-ját* adta elő. Úgy a ze- nekar tagjai, mint a közreműködők (Adler Viktor, Ákos Ferenc, Bíró József, Hoffman Erzs, Hütter Pál és Weiner László) feladatuk magaslatán állottak. Külön ki kell emel- nünk Starker Jánost, ezt a tizenöt esztendő óta őstehetséget, aki Boccherini gordonkaversenyének a szólójával a ma- gyar zenei élet legnagyobb ígéreteinek a sorába avan- szált. A közönség lelkesen ünnepelte.”

Az operett leginkább csak revüszerű előadásként je- lenhetett meg az OMIKE színpadán. Kálmán Imre-, Le- hár Ferenc-, Suppé-, Milöcker- és Weber-, Strauss- és Of- fenbach-operetttrészeteken kívül csupán Offenbach *El- jegyzés lámpafénynél* (Fischer Sándor magyar verseivel),

OMIKE MŰVÉSZESTÉ

a Goldmark-teremben (VII. Westendly-utca 7)

Az Opera-sorozat VIII. műsora

1942. május 16-án, szombaton este, kivételesen 9 órakor [9]

1. LEONCAVALLO
BAJAZZÓK
Dalmi két képben
Személyek:

Nedda — — — —	Rella Gabriella
Canio — — — —	Ney Dávid
Tonio — — — —	Lendvai Andor
Silvio — — — —	Roth Ferenc
Beppo — — — —	Tosler Tivadar
1. pór — — — —	Faludi Ferenc
2. pór — — — —	Pollák Sándor

Vezényel Frankó Károly   Rendező Várdi Tibor

Az OMIKE zenekara és énekezők   Színpadi előadás

2. SZÜNET
SCHUMANN
KARNEVAL
Táncjáték
Táncolják Ákos Klári, Bán Magda, Brach Éva, Fehér György,
Gróf Edith, Igaz Lucy, Komor Agi, Lányi Dezső, Máté József,
Nemes Éva, Tábori Ernő

Vezényel Lajtai-Lazarus Walter
A koreográfiát szerezte és betanította Hidas Hédi
Rendező Bálint Marcell

Külső előadás 9 órakor

harcolták ki művészkortársak a kiállítási lehetőséget az OMIKE keretén belül, mint a Szentendrén dolgozó lírai érzékenységű Ámos Imre; Bokros Birman Dezső századunk első felének nagy szobrászgyénisége; Goldman György, a két világháború közötti magyar szobrászat egyik reménysége; Bálint Endre, Gábor Mariann és még sorolhatnánk másokat is.

A Képzőművészeti Kamara nem alakult meg ugyan, annak ellenére sem, hogy a Magyar Képzőművészek Egyesülete kezdeményezte létrehozását. Erre azonban nem is volt szükség, hiszen a származásuk miatt kirekesztett művészek az államtól megbízást már nem kaptak, a kiállítótermek közül is leginkább csak a Tamás Galéria és a Nemzeti Szalon tárlatain vehettek részt.

A *Múlt és Jövő* 1938. októberi száma a „Magyar zsidó irodalmi és művészeti bizottság” létrejöttéről tájékoztat. A bizottság elnöki tisztét a Pesti Izraelita Hitközség kulturális és társadalmi elöljárója tölti be. A bizottság céljaul többek között azt tűzte ki, hogy általuk a művészek és a közönség között létrejöjjön a kapcsolat. A képzőművészek (Ámos Imre, Bokros-Birman Dezső, Diener Dénes Rudolf, Erdei Viktor, Jándi Dávid, Kádár Béla, Perlrott-Csaba Vilmos, Scheiber Hugó, Schönberger Ármánd stb.) kívánságaikat négy pontban állították össze: „1. Képzőművészeti kiállítások rendezése. 2. Magyar zsidó képzőművészeti kiadványok. 3. Munkahelyiség szerzése. 4. Kivándorlás.”

A memorandum eredményeképpen azonban csak az a levelezőlap-sorozat valósult meg, amelyre tíz művész kapott megbízást, és amelyet Bálint Lajos adott ki. A képeslapokat hivatalos körlevél kíséretében a bizottság juttatta el a zsidósághoz, apellálva segítőkészségére. Ezzel végső soron, ha nem gondolták is megoldottnak az „ügyet”, további erőfeszítéseket a művészek helyzetének megoldására nem tettek.

A képzőművészek számára a megalázottság immár elviselhetetlenné vált. Felháborodásuknak az önérzetükben megbántott művészek nevében Bálint Rezső adott hangot: „Arra kellett gondolnunk, hogy a mi nevéinket az egyetemes magyarság emelte ki az ismeretlenségből. Művészetünk az egyetemes magyar értékek megbecsülését öregbítette az elmúlt évtizedek során. Tehát joggal merülhet fel a magyar zsidó művészekben az a gondolat, hogy szellemi téren megharcolt sikereik és elismeréseik a zsidó hitközség tekintélyét is emelték. Most, hogy a magyar zsidó művészek is kinyújtják kezeiket, legalábbis a morális támogatásért – joggal jelentkeznek szellemi téren elvégzett munkájuk alapján, amelynek kamatait, a megbecsülést, az össz-zsidóság élvezte. – Magukért jelentkeznek azok, akiknek alkotásaira hivatkozik a hivatalos zsidóság, anélkül, hogy az alkotókat magukat megbecsülte volna.

A magyar zsidó művészek tanácstalanul, tehetetlenül, értetlenül állnak ezzel a közönnyel szemben[...]

A cikket néhány művész nyilatkozata zárja le: „A magyar zsidó művészek közös és nehéz sorsát, amelyet a mai idők mostoha viszonyai diktálnak, leginkább a művészgóg szülte hallgatás jellemzi: Ez a rangos, termelő kis művésztársadalom, amely hosszú hónapok óta némán hordozza nyomorának immár aggasztóvá váló lázas állapotát, engem hangos szóra készítet.

Úgy érzem, hogy halk munkásságom, kívülről is megbecsült művészi sikereim jogot adnak arra, hogy a magyar zsidó művészek túl szemérmes hallgatásuk mögé

J. Strauss *Denevér* és Schubert *Három a kislány* című műve került teljes egészében színre.

A színpadi adottságok következtében természetesen a Giselle-, Delibes-, Csajkovszkij-, Sztravinszkij- vagy Prokofjev-balettelőadásokat sem tarthattak. A táncosokat csupán Gounod *Faust*, Goldmark *Sába királynője* című operáiban volt mód foglalkoztatni, illetve a balettbetéteken kívül önálló műként Csergő Mária *Rococo táncjelet-e* és Schumann *Karneval* című műve került színre.

Mintha csak arra számítottak volna, hogy számüzetésük az örökkévalóságig tart, hallatlan ötletgazdagsággal és óriási műsortervvel rendelkeztek. Tervbe vették többek között Dohnányi *Pierre fátyolá-t*, Mozart *Ámor játéka-t* (balett), Offenbach *A kékszakállú herceget* (operett), Wilde *Firenzei tragédiá-ját*, Lecocq, Méhul, Weber kisoperáit, Bondy György–Kellér Dezső, Erdősi László–Szász Miklós új operettjeit.

A KÉPZŐMŰVÉSZET

Kevésbé köztudott, hogy az OMIKE Művészakció képzőművészeti kiállításokat is rendezett.

Művészettörténeti tanulmányokban, biográfiákban szinte alig találunk az 1939–1944 közötti időszakra vonatkozó adatokat az OMIKE-t illetően, noha már az első megkülönböztető rendelkezések igencsak érzékenyen érintették a korábban a magyar társadalom által kiemelt és megbecsült művészek erkölcsi és anyagi helyzetét. Nem kisebb művészyéniségek megsegítésére

világítsak ezzel a nyilatkozatommal, amely szűkszávú-
an csak azt akarja elmondani, hogy a magyar zsidó mű-
vészek által elvégzett és országszerte megbecsült kul-
túrmunka az össz-zsidóság szellemi nívóját is repre-
zentálta. Szerény megállapítás ez, de a művészember az
elvégzett munka alázatosságával mégis felemeli fejét
és kimondja a szót: kérem össz-zsidóság, – izraelita hit-
községek vezetői, mi élni akarunk tovább, hogy az Is-
tentől ránk bízott munkát el tudjuk végezni. Tessék eh-
hez hozzásegíteni bennünket. Tessék elhinni, megéri!”

Diener-Dénes Rudolf

„Tanácstalanul nézek magam köré és tehetetlenség-
emben nem tudom, mi történt velem és mindazokkal,
kik életüket és képességüket minden hittel és meggyő-
ződéssel a művészetnek szentelték, hogy szolgálhassák
az emberi haladás eszméjét. Talán felesleges lett a ne-
mesért és a szépért való küzdelem? Szerény vélemé-
nyem szerint most, éppen most van a legnagyobb szük-
ség a szellem munkásaira, de hogy tudjunk tevéke-
nyen hatni, ha a lét legszükségesebb feltételeitől meg va-
gyunk fosztva? Hogyan?”

Kádár Béla

„Gyakran hangzik el a zsidóság ellen a vád, hogy
túlságosan materiális, túlnyomó többségük az anyagi ja-
vak gyűjtésének él, közömbösen halad el a szellem fi-
nomabb, bensőségebb értékei mellett. A zsidóság bí-
ráói szerint a képzőművészetekhez nincs tehetsége en-
nek a fajnak.

Ezzel szemben a zsidóság kitermelte Pizarro, Josef
Izraels, Libermann, Modigliani, Chagall – stb. – világvi-
szonylatban és művészettörténetileg is jelentékeny érté-
keit. Hazai földön Perlmutterek, Fényes Adolfok elitje bi-
zonyítja igazukat. Ezt a szép örökséget vagyunk mi hi-
vatva folytatni. Talán érdemes velünk törődni és hiszem
is, hogy akadnak, akik megértik törekvéseinket.”

Szin György

„Sokat dolgoztam művészi elismertetésemért és azt hi-
szem, régen kiérdemeltem ezt. A mai rendkívüli visz-
onyok folytán valóban tanácstalan vagyok, hová, kihez
forduljak? – Úgy érzem, hogy van zsidó közösség és en-
nek hivatása a kultúra szolgálata, mert ez a zsidóság di-
csőségét is jelenti, érdemeit gyarapítja. Ennek a gyarapo-
dásához, szerénység nélkül mondhatom, művésze-
temmel én is hozzájárultam. 67 éves vagyok, a művészi
hitvallás áthatottságával szeretnék még tovább dolgozni.”

Márkus Imre

„Fiatal, haladó és zsidó művésznak lenni három olyan
tehetetlenség, melyet csak a legnagyobb idealizmus mellett
tud elviselni az ember a mai nehéz időkben. Ma divat
az »átképzés«; nekem is sokan ajánlották finom szavak
közé rejtve, de erős az elhatározásom, hogy ha már ed-
dig becsülettel művész tudtam maradni, hát végigküzd-
öm »átképzés« nélkül. Hiszem, hogy a zsidó közüle-
tek – hasonlóan az »OMIKE«-hez, mely a fiatal festők
egész sorát táplálja – felretéve eddigi tétovázásukat, át
fogják segíteni művészeiket a mai válságon és valami-
kor bennünket is azon kultúrmunkásaik közé sorolhat-
nak, akik minden körülmények között kitartottak mű-
vészi hitvallásuk mellett.”

Ámos Imre

OMIKE MŰVÉSZESTÉK

a Goldmark-teremben (VII., Wesselényi-utca 7)

A Vidám est-sorozat IV. műsora

1942. május 3-án, vasárnap este (1) Helybiztosítás: D/1, F
1942. május 6-án, szerdán este (2) —
1942. május 10-én, vasárnap este (3) Helybiztosítás: D/2
1942. május 17-én, vasárnap délután (4)
1942. május 24-én, vasárnap este (5)
1942. május 31-én, vasárnap este (6)

I. RÉSZ

1. **Ráday Imre** bevezetőt mond
2. **Keszeg és Fenyő** (tréfa)
Irtta Nádasi László
Játékok Ormos Béla és Fenyő Árpád
3. **Herendi Manci** magánszáma
Irtta és zenéjét összeállította: Pál György

Köszönöm Béla!

Bohózat 2 részben
Irtta Lőrincz Miklós

S z e m é l y e k:			
Béla	—	—	Ráday Imre
Korpási	—	—	Szigeti Jenő
Korpásiné	—	—	Rajna Alice
Lica	—	—	Ferencai Agnes
Feri	—	—	Fehér György
Juliska	—	—	Pór Irén

Rendező **Harsányi Miklós**

S Z Ü N E T

Folytatás a taloldalon

1939. október 26-án a Magyar Zsidók Lapja „Az
OMIKE új művész-akciója”-ról értesítette olvasóit, és
egyben közölte a Művészakció célkitűzéseit. Eszerint
az OMIKE egyelőre az előadóművészek megszólaltatá-
sára vállalkozott. Az írók és a képzőművészek felkaro-
lására a képzőművészek fent idézett „támadása” után,
1939 novemberében került sor. Ekkor alakult meg az
OMIKE nagy kultúrtańácsa. A művészeti ágak közül a
képzőművészetet Herman Lipót és Zádor István, az iro-
dalmat dr. Balassa József, dr. Földes Imre, Kóbor Noé-
mi, dr. Bacher Bodrogh Pál képviselte.

Herman és Zádor az idősebb generációhoz tartozott,
a művészek képviselőit, a kiállítások megszervezésé-
re kevésbé voltak alkalmasak, mint a színház vezetői.
Zádor István a Goldmark-terem díszlettervezője volt,
Herman Lipót pedig szorgalmasan vezette (az 1970-es
évek már mintegy negyvenkötetnyi) naplóját, amely
minden valószínűség szerint nagyszerű kortörténeti do-
kumentummá vált.

Az első, OMIKE által rendezett kiállítás 1939. decem-
ber 21-én nyílt meg az Országos Magyar Zsidó Múzeum
termeiben. A Magyar Zsidók Lapjában megjelent cikk
írója nem közölt művészeti kritikát, a kiállított alkotások-
ról nem adott áttekintést arra vonatkozóan, ki milyen
stílusban dolgozik, kik milyen műveket állítottak ki. Cik-
kében kimondatlanul is a miertre keres választ.

„Ez az egész nagy képzőművészeti kultúra, amely
sokkal inkább megcsodált kincse lett az egész művelt

OMIKE MŰVÉSZESTÉK

a Goldmark-teremben (VII., Wesselényi-utca 7)

II. RÉSZ

M. U. K. I.

Zenés vígjáték 3 képben

Szántó Armand és Siklósi Iván vígjátékából írta

Kellér Dezső

Zenéjét szerezte Bondi György

Személyek:

William Price — — — —	Gárdonyi Lajos
Janet, a leánya — — — —	Váradi Kató
Fernandez — — — —	Rákos Tibor
Kitty — — — —	Szécsi Hédi
Robin — — — —	Fehér György
Mme Paulette, direktrice — — — —	Rajna Alice
Portás — — — —	Szirmai Vilmos
Thomas, detektív — — — —	Békési Róbert
Jones, Price titkára — — — —	Falus György
1. gépirónó — — — —	Boros Ida
2. gépirónó — — — —	Ferencki Agnes
1. pincér — — — —	Kárpáti Gyula
2. pincér — — — —	Füzesi Róbert

A táncokat betanította Tábori Ernő

Karmester Bondi György

Rendező Gál Dezső

Kedvete pontosan 1/28, a délutáni előadás 1/14 órákor

Az előadás megkezdésekor a színház vezetői ajtókat bezárják

magyar képzőművészek maradtak és hogy egy újabb formakeresés nehéz vajúdásai közben is csak egy törekvés szolgálatába állanak: tovább építeni és fejleszteni azt a sajátos magyar művészetet, amellyel a századeleji generáció olyan nagy sikereket ért el. [...] A magyar zsidó festők nem teremtettek külön zsidó festészetet, nem vették át annak eddig legjellemzőbb vonását, amely a zsidó figurális festészetben éli ki főleg magát."

A második képzőművészeti kiállításra 1940 februárjában került sor az OMIKE Üllői úti helyiségeiben. Kiállításrendezésre nem alkalmas „termekben” a szociális helyzetből eredő stílusbeli sokféleség dominált. A közel száz kiállító tárlatáról Major Dezső így írt: „A kiállítás maga nem revelál új művészt, új művészetet, csupa viszontlátás, csupa szimpatikus erőfeszítés és néhány reprezentáns művész jó képekkel. Bármelyik frekventált kiállítási csarnokban is lehetne ez a kiállítás, persze szigorúan együvé csoportosítva a stílusok, ami itt helyszűke miatt lehetetlen volt. A kiállítás művészi rangja azonos azokkal a többi kiállításokkal, amelyekkel már évek óta találkozunk Budapesten mindegyik kiállítási helyiségben. Nincsenek meglepetések, csak a szolid nivó, amelynek külön megbecsülés jár mégis, mert a művészi meggyőződés szimpatikus heve konzerálja a művészi hitet a világaoszban.”

Évente két kiállítást és ingyen katalógust biztosítottak a látogatóknak – ez utóbbi inkább a kiállított művek árjegyzékeként szolgált. A rendezők (Herman Lipót, Zádor István) és a kiállítást megnyitók valamennyien a hitközség tagjai, illetve valamilyen tisztségviselői, mint Stern Samu vagy Ribáry Géza. Így valamennyi zsidó lap leggyakrabban a kiállítások megnyitó beszédeiről informálta az olvasót, és leginkább a nagy „jótevő, művészet-pártfogó és -értő” Ribáryt dicsérte, mint aki nélkül mindez nem jöhetett volna létre. Valójában azonban a művészek harcának eredménye volt a Művészakció. Azoknak a kiváló színházi szakembereknek a szaktudása és szervezőképessége tette színháztörténeti értékűvé a Goldmark-termi működést (nem véletlen, hogy a Művészakció legismertebb, legpublikáltabb része), akikről a legritkábban írtak. A képzőművészeti rendezvények természetesen kevesebb eredményt értek el, hisz a képzőművészet jellegénél és lehetőségeinél fogva még békeidőben is csak egy szűkebb közönség érdeklődésére tarthat számot.

Igazán műértő kritikát az antifasiszta erők egyik legfontosabb fóruma, a *Népszava Művészet+Irodalom+Tudomány* címszó alatt két alkalommal is közölte. Több ide vonatkozó cikk írására, illetve megismerésére a *Népszavát* illetően nem kerülhetett sor, mert a lapot mint „a szociáldemokrácia szócsövét, mely a keresztény egyházak, a haza, a hadsereg, az államrend ellen uszított” több alkalommal is betiltották.

Ismereteim szerint az első cikk az OMIKE-kiállításról 1943 októberében jelent meg a *Népszavában*: „Színvonal dolgában figyelemre méltó kiállítás nyílt meg: az OMIKE képzőművészeti csoport kiállítása. A legkülönbözőbb művészi szemléletek képviselői adnak itt találkozót és így az egész piktúra törekvéseiről, mint annak ki nem szakítható része, majdnem minden irányban áttekintést ad. A művészi verseny szabadsága az, amely első kedvező benyomásunknak alapul szolgál. Nyolcvannegyő festő és négy szobrász, közülük a hazai művészi élet számos szélesebb körben ismert képviselője mutatja be 197 festményét, grafikáját és 10 szoborművét.

emberiségnek, mint ahogy itthon mi magunk is gondoltuk, azzal hódította meg a világot, hogy magyar szemmel látta meg a magyar ég és levegő sajátos színeit, a magyar táj különös szépségeit és a nemes magyar formákat. Sajátos magyar festészet támadt, amely a századvégi egész magyarság közös alkotásvágyának volt a gyümölcse, tekintet nélkül művészeink vallási különbségére. Soha senki sem gondolt arra, hogy ezen az alapon vizsgálja, milyen szerepe volt e művészi lendületben a magyar zsidó képzőművészeknek. Mi magunk is csak most s ezen a kiállításon gondoltunk arra, hogy a magyar képzőművészet e nagysikerű korszakának művészei közt, az első sorokban olyan nevű zsidó eredetű és zsidónak maradt művészek voltak, mint László Fülöp, Bihari Sándor, Perlmutter Izsák, Fényes Adolf, Iványi Grünwald Béla, Katona Nándor, Magyar Mannheimer Gusztáv, Márk Lajos, Szenes Fülöp, Róna József, Kallós Ede, Telcs Ede stb., stb. Nem voltak-e ezek valamennyien a sajátos magyar művészi látásnak, a magyar színeknek, a magyar formáknak, a magyar életnek tolmácsolói és nem értették-e meg azt a magyar szellemet, különösséget és külön szépséget, amely e kor művészetét oly nagy diadalra vezette?

Most egy elkülönülésbe szorított, javarészt magyar zsidó új művésznemzedék kiállításán is azt az összbenyomást szereztük, hogy a magyar zsidó képzőművészek csak a kiállítás helye dolgában voltak kénytelenek elkülönülni, de tárgyaikban, felfogásukban, látásukban

Diener-Dénes Rudolf franciásan friss, majd Farkasházy Miklós, Jándi Dávid és Hatvani Perlusz Gyula gazdag koloritú pasztelleit kívánjuk elsőnek megemlíteni. Drámai erővel hatnak Aszódi Weil Erzsébet mozgalmas rézkarcai. Gábor Marianne ezúttal is elmélyült képességeiről ad számot három erőteljes olajfestményén, akárcsak Glück Félix az ő mozgalmas pasztelljein és finoman megoldott ex-librisein, avagy Göndör Bertalan az ő keményveretű, majdnem misztikusan ható linóleumain. Szellemesek Gyenes Gitta temperái; mozgásteljesek Kazár László grafikái, s művészetének finomságaival és erejével jelentkezik ezúttal is Kádár Béla. Erőt mutatnak Schönberger György »Munkásfiú« és »Gyárudvar« című darabjai. Ki kell emelnünk Bálint Endre akvarelljét és temperáját, mindketten megszólal a fiatal művész borongós, elmélyült, és elvont lírája.

Hasonlóan Ámos Imre grafikáit, olajfestményeit, amelyek tehetségesen, bár még mindig forrongó kereséssel képviselik az ő sajátos, az expresszió és konstruktivitás határain mozgó művészetét, amely sok rokonságot mutat Chagallal, másrészt a francia »fakófestőkkel, a fauve«-okkal. Ebben a művészetben elsősorban a tagadás szelme szólal meg, állásfoglalása határozott, s ez a formatorzításban mutatkozik meg, szemben a naturalizmus nyugalmával vagy akár az impresszió robogó örömeivel. Tragikus művészet ez, egyedül a tehetség adja hozzá a jogot. Sablonná nem változhat, mint egyik-másik hasonló irányú kísérletezőnél ezen a tárlaton is!...]”

1940-től az alkotásokat sok esetben a családtagok juttatták el a KÚT, a Tamás Galéria és az OMIKE kiállításaira. A művészek zöme ugyanis munkaszolgálatos, néhányuk pedig – a kor sötét politikája következtében – már halott. 1942-től Goldman György művei sem szerepelnek a kiállításokon. A fasisztaellenes magyar függetlenségi harcok folytán életfogytiglani fegyházra ítélték, majd 1944-ben valamelyik haláltáborban meggyilkolták. Iványi Grünwald Béla is meghalt 1940-ben. A túlhajszoltság és a megpróbáltatások segítették a másvilágra. Hagyatéki kiállításáról Kassák írt a *Kelet Népe-ben*: Grünwald Béla munkásságát, formanyelvét fittyet hányva a kor elvárásainak, a kortársakkal (Ferenczy Károly, Rippl-Rónai József) „bátorkodott” összevetni.

Az utolsó kiállítást a Keleti Károly utca 2-ben, 1944 februárjában rendezték meg. A kiállított művek száma mintegy hatvannal csökkent. A Művészakció képzőművészeti csoportja „agonizált”. Latolgatták a kiállítások megszüntetését. Működésüknek – ellentétben a színházzal – még nem a német megszállás vetett véget, hanem a munkaszolgálat és a zsidóságot sújtó gazdasági rendelkezések.

A *Népszava* kritikus is ugyanazt ismételte, amit az elmúlt négy év kiállításain ismételtettek a cikkírók: „szociális jellegű” kiállítás. De mégis „feltűnően sok az olyan munka – írta a lap –, amely megállásra készlet, sőt, amelynek értéke kiemelkedő. Kezdve a természetes szemléleten, amely a közízlésnek megfelelően, a leginkább képviselve van ezeken a művész szociális jellegű kiállításokon, ott látjuk az impresszionizmus, a posztimpresszió, a konstrukciós látás és az expresszionizmus képviselőit. Ez utóbbiak nehéz küzdelmet folytatnak, hogy a maradi látás bástyáit megostromolják, de engedmény nélkül várják azokat a napokat, amelyek szélesebb körök előtt is elégtételt adnak törekvéseiknek.”

OMIKE MŰVÉSZESTÉK
a Goldmark-teremben (VII., Weöreslényi-utca 7.)

A Hangverseny-sorozat X. műsora

1942. május 18-án, hétfőn este (1) Helybiztosítás: B|1, C|2
1942. május 20-án, szerdán este (2) Helybiztosítás: B|2

ZENEKARI HANGVERSENY

Vezényel: **Kömer Vilmos**
Közreműködnek: **Halmos György (zongora)**
Hütter Pál (gordonka)

M Ű S O R

1. **Weber: Oberon-nyitány**
2. **Vollmann: A-moll gordonkaverseny Op. 33.**
(Hütter Pál cadentistával) Hütter Pál
3. **Falk Géza: Zenei karakterológia. (Zenei jellemelemzés 6 képben)**

S Z Ű N E T

4. **Liszt: Ess-dúr zongoraverseny** Halmos György
5. **Csajkovszky: IV. Szimfónia**
Andante sostenuto — Andantino in modo di canzona
Scherzo pizzicato ostinato — Finale — Allegro con fuoco

Koncerte pontosan 1/2 órákor

Az előadás megkezdésekor a színházra vezető ajtókat bezárjuk

12

És az „elégtételt” hamarosan meg is kapták. Az OMIKE képzőművészei közül Farkas Istvánt, az egyik legtehetségesebb festőt 1944-ben Auschwitzban ölték meg, Jándi Dávidot szintén 1944-ben elhurcolták Nagybányáról, majd megölték. Éhen halt Szenes Fülöp, és Örkényi Strasser István is eltűnt. Vadász Endre az öngyilkosságba menekült, míg Ámos Imre többszörös munkaszolgálat után századával elindult valamelyik láger felé, hogy többé ne térjen vissza.

IRODALOM

A színház- és a képzőművészet mellett a Művészakció az irodalmat is megpróbálta felkarolni. A lapalapítási engedély és a sajtókamarai tagság szükségessége következtében nemcsak rohamosan nőtt a munkanélkülivé vált írók, újságírók száma, jelentős folyóiratok, mint például a *Toll*, a *Válasz*, a *Szép Szó* és a *Nyugat* is megszüntek.

Az 1938-ban hatályba lépett – a Horthy Miklós és Imrédy Béla aláírásával „fémjelzett” – sajtótörvény eredményeként kibővítésre került a sajtó útján elkövethető bűncselekmények köre is. Veres Péter több ízben kapott börtönbüntetést „osztályelleni izgatásért”. Kassák Lajost *Anyám címére* című könyve miatt „Sajtó útján elkövetett a fegyveres erő elleni gyűlöletre való izgatás vétségében” két hónapi fogságra ítélték. A Cserépfalvi

OMIKE MŰVÉSZESTÉK

a Goldmark-teremben (VII., Wettenléány-utca 3)

Sorozatán kívüli előadások II. műsora

1942. május 25-én, hétfőn délután kivételesen [6] 5 órákor (7)

1. Verdi: Credo az „Otello”-c. operából
Éneklő Lendvai Andor

2. G. PUCCINI
BOHÉMÉLET

Dalné 4 képben

Személyek

Mimi	—	—	—	Ladányi Ilona
Musette	—	—	—	Haranói Manó
Rudolphe	—	—	—	Garay Ernő
Marcell	—	—	—	Farkas Sándor
Schaunard	—	—	—	Lendvai Andor
Collin	—	—	—	Ernstler Dező
Alcindor	—	—	—	Kelati Arpád
Benoit	—	—	—	Teszler Tivadar
Gaston	—	—	—	Füzési Róbert

Az OMIKE zenekara és éneklő

Vezényel Komor Vilmos

Karigazgató Kóldi László Rendező Váradi Tibor

Színházi előadás

Kezdete pontosan 1/2 5 órákor

Az előadás megkezdésekor a színházra vezető ajtókat bezárják

13

szerkesztett, és amely 1942-ben látott napvilágot. 1943-ban Rónai Mihály András kötete, az *Antológia Coacta* (Nyugat-európai költők és írók gyűjteménye), vagy a gazdag költői tartalommal 1941-ben szerkesztett *NAPTÁR*, mely a Sajtócsoport kiadványa volt, és nem utolsósorban Pap Károly *Batseba* és a *Mózes* című drámai költeménye. Ugyanígy a Kultúrtaács kiadványai (*Évforduló*, *November* stb.) tették lehetővé, hogy például Szabolcsi Bence és László Zsigmond zenetanulmányai is megjelenhessenek.

„...mert ők a kor foglalatjai és rövid krónikái”;

Több száz név. Valamikor, az emberhez méltatlan korban, hittel, lelkesedéssel ragyogták be életünket. Rólunk és értünk szóltak. Kit öltek meg közülük, ki lett öngyilkos, ki emigrált, és ki hurcolja önmagában mindazt a kegyetlenséget, amit elszenvedni volt kénytelen – ma már nem számít. Nem számít, mert a Zeusz leányainak templomából kiüldözött művészeket meg lehetett félemlíteni és a „nemzet nevében” félrevezetni. De nincs az a terror, amely megtilthatja, melyik szó, melyik vers, melyik dallam lehet kedves a szívnek.

Elszomorító, hogy a régen várt – az Akadémiai Kiadó és az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet közös gondozásában megjelent – *Magyar Színházművészeti Lexikon* sem mentes az aránytalanságoctól, a téves adatoktól, de még a politikától sem.

Példának említem az „OMIKE Művészakció” szócikket, amely azon kívül, hogy pontatlan, hamis képet ad a Művészakcióról. Meg sem említik az igen nagy jelentőségű zenekari hangversenyeket, a gyermekelőadásokat, az ősbemutatókat. Nem szól nagyszerű műsorpolitikájukról, méltatlanul kifelejt több száz művésze közül azokat, akik a nemzetközi zenei életben is figyelemre méltó eredményeket értek el, mint például Farnai Edit, Starker János vagy Kálmán Oszkár. A Művészakció működését 1939-től datálja, ám a megnyitó előadást 1940. január 8-i dátummal jelöli, így a megnyitó műsor sem az, amivel 1939 novemberében valójában megkezdte előadásait.

A szócikk szerzőjének métségeül szolgáljon, hogy olyan irodalomhoz nyúlt, amelynek írója a Művészakció tagja volt ugyan, de munkássága enyhén szólva felületes. A kötet szerkesztőinek tájékozatlanságát, netán egyfajta tendenciát is tükröz, ha figyelembe veszem, hogy például sem Pap Károly, sem Csérgő Hugó nem kapott egy sort sem a kötetben. De ha kapott volna, sem lett volna benne sok köszönet. Lásd például Bálint Lajos, vagy a terjedelemben is szerényen meghúzódo Mohácsi Jenő életrajzát. Pedig lett volna irodalom jobb is, ami az OMIKE Művészakciót illeti. A korabeli sajtóról nem is beszélve, a kortárs Lévai Jenő: *Színészek, énekesek regényes életútja a Goldmark-teremig*, vagy a kiadványban szerzőként is feltüntetett Alpár Ágnes, Cenner Mihály e tárgyban írott publikációi, hogy csak a legismertebbeket említem. Akár hibás vagy elferdített tényekkel, akár egyes életpályák túlhangsúlyozásával a magyar kultúrát nem igazán szolgálja ennek a több évtizedre szóló szakmai ismerettárnak a *Magyar Színházművészeti Lexikon*-nak a közreadása.

Kiadót elmarasztalták, mert semmit sem közölt a tengelyhatalmakról, a fasizmus, a náciizmus térhódításairól és sikereiről, ám megjelentette a „Kék Könyvek” kiadványsorozatát, „mely az európai és világproblémákat egyoldalúan, angol érdekeknek megfelelően világítja meg[...]” Cserépfalvit a sorozat munkatársaival (Bálint György, Kovács Imre) a zsúfolásig megtelt Margit körúti katonai fogházban vallatták.

1940-ben bevezették a teljes cenzúrát. Bajcsy-Zsilinszky Endre országgyűlési felszólalásait törölte, majd a lapok hasábjairól teljesen kiiktatta a sajtócenzúra. „Petőfire kellett gondolnom – írta egy helyütt Herczeg Ferenc –, a Pilvax ifjak vajon mit szólnának, ha megtudnák, hogy a dicsőséges harc, amit száz évvel ezelőtt a hatósági cenzúra ellen indítottak, ilyen nyomorúságos eredményekhez vezetett?”

A „gettóba” zárt OMIKE, az írók megsegítésére sajtó- és írói csoportot hozott tehát létre, mely ha nem vállalkozhatott is valamennyi, a magyar irodalmi életből kitagadott írók megsegítésére, és ez nemcsak rajtuk múlt, eredményei azért voltak. A Kultúrtaács kulturális programjának köszönhetően jött létre a *Száz év zsidó nagy költői* című antológia, amelyet az írócsoport